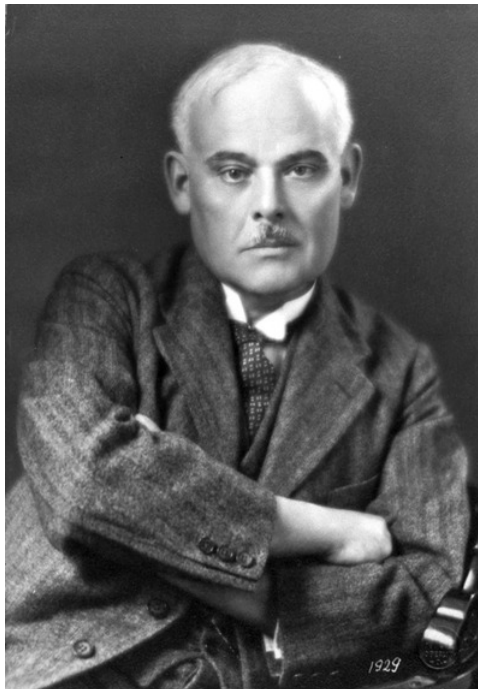

Akik nem akarták Csehszlovákiát – A „keleti tót kérdés” a Jászi-féle nemzetiségi minisztériumnak küldött jelentések tükrében ^[1]

„Tiltakozunk az ellen, hogy bennünket a cseh szlovák [!] államhoz való csatolás céljából magyar hazánktól elszakítsanak. [...] A mi népünk boldogulását [...] a magyar államkeretben, önkormányzat útján, magyar testvéreinkkel egyetértésben kívánjuk biztosítani” – olvasható az észak-zempléni Homonna nemzeti tanácsának határozatában, amit táviratban küldtek a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott miniszterének, Jászi Oszkárnak.

Károlyi Mihály és Jászi Oszkár kül- és nemzet(iség)politikai stratégiája

Az 1918. október 31-én megalakult Károlyi-kormány első lépesei közé tartozott egy nemzetiségi ügyekkel foglalkozó minisztérium létrehozása. Másnap, november 1-én minisztertanácsi határozat alapján a kérdés szakértőjének számító, polgári radikális Jászi Oszkárt bízták meg „a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott” miniszterként az intézmény létrehozásával.[1] A minisztérium pár nap alatt szerveződött, s kezdettől fogva rengeteg feladat hárult rá; még nagyobb felelősség nyomta abban a rendkívüli helyzetben, ami előállt a háborús vereség, a Monarchia felbomlása és az antanttól támogatott szomszéd államok területi követelése nyomán, ami felerősítette egyes nemzetiségek körében az elszakadási törekvéseket.

Jászi Oszkár

Amikor a Károlyi-kormány megkezdte munkáját, a régi Ausztria már darabokra hullott, de a magyar állam területi integritása – leszámítva Horvátország leválását – még sértetlen volt. Bár ezt akkor sokan nem látták át, hirtelenjében a magyar állam fenntartása vált a magyar politika legfőbb problémájává. Az új kormány, élén a wilsoni elvekben bízó, pacifista Károlyi Mihállyal, akire antantbarátsága miatt megmentőként, szinte Messiásként tekintett a közvélemény jó része, abban reménykedett, hogy elszakadva a Monarchiától, egy új, független magyar államot teremtve semlegesként, tiszta lappal léphet be a nemzetközi politikába, s az antanthatalmak nem szorítják a legyőzött, vesztes szerepbe.

Károlyit külpolitikájának kialakításában az az elgondolás vezérelte, hogy az antanthatalmakkal együttműködve stabilizálhatja országa helyzetét. Az első időszakban abban bízott, hogy az államhatárokhoz nagyhatalmi garanciát szerezhet, s így – a *status quó*t őrizve – időt nyerhet és konszolidált körülmények között készülhet fel a békekonferenciára, ahol majd a vitás kérdések tárgyalások útján eldőlnék. A határok kérdése végül nem tárgyalások eredményeként oldódott meg, hanem a hatalmi erőviszonyok függvényében, jórészt a szomszédos államok területfoglaló katonai akciói – illetve azok utólagos jóváhagyása – alapján. Károlyi és kormánya tehát nem értékelte reálisan sem a nemzetközi viszonyokat, sem Magyarország külpolitikai helyzetét, s az utóbbin csak rontott a kormányzó elit külpolitikai tájékozatlansága és az alternatívák, „a védekezési lehetőségek előzetes felmérésének elmulasztása”.[2] A frontokról hazatért katonákat úgy szerelte le viharos gyorsasággal a magyar kormány, hogy közben nem volt képes új, ütőképessé hadsereget szervezni. Nemcsak katonai, hanem politikai szempontból is legyengítette az új magyar államot, hogy az 1918. november 13-i belgrádi konvencióban engedélyezett hadosztályokat nem tudta felállítani, így a konvencióban kijelölt demarkációs vonalat sem tudta megvédeni.

Károlyi Mihály
Forrás: fortepan.hu

Károlyit többen időben figyelmeztették „naiv pacifizmusra” és a wilsonizmusba vetett túlzott reményeinek veszélyeire, illetve arra, hogy az antant politikai szándékait tévesen méri fel: nem veszi figyelembe, hogy *Thomas Woodrow Wilson* nem egyedül képviseli a győzteseket, továbbá az ő békeprogramja is megváltozott 1918 januárjától. A *Pesti Hírlap* már jóval kormányra kerülése előtt, 1918 szeptemberében ezt írta Károlyiról: „naiv reménykedéssel nyújtja békejobbát”, s nem veszi figyelembe, hogy „már Wilson nincs egy véleményen Károlyi Mihállyal a megegyezéssel béke tekintetében. Aminthogy a mai Wilson nincs egy véleményen a régi Wilsonnal sem [...] Tehát vagy nem olvasta Károlyi ez újabb nyilatkozatokat, vagy nagy naivítás most már megegyezéssel békét várni Amerikától. Vajon azt se olvasta a gróf úr, hogy Amerika szövetségeseinek ismerte el a monarchia feldarabolására fegyvert fogó csehekét?”^[3]

Jászi Oszkár miniszteri tevékenységét Károlyi pacifista, antantbarát stratégiájára építette, számítva a győztes nagyhatalmak jóindulatú hozzáállására. Apparátusával a nemzetiségi kérdés megoldására többféle tervezetet dolgozott ki, Magyarország kanton-rendszerű átalakításától (az ún. Keleti Svájc koncepciója) az etnikai határvonalvonalhoz igazodó ruszin, illetve szlovák területi autonómiáig. Károlyi és Jászi abban bízott, hogy ezekkel a megoldásokkal lehetősége lesz az országnak méltányos békeszerződés megkötésére, vagy akár vitás területek hovatartozását eldöntő népszavazások elérésére.^[4] Azonban Jászi hazai román nemzetiségi vezetőkkel folytatott aradi tárgyalásainak kudarca már 1918. november közepén jelezte a stratégia gyengeségét. A magyar kormány a tárgyalások során ekkor már nem tudott annyit kínálni, amivel a másik fél megelégedett volna, ugyanis az antant által támogatott bukaresti kormány befolyása, katonai és politikai erőfölénye a magyarországi románok elszakadási törekvését, illetve a Nagy-Romániához való csatlakozási vágyát erősítette.

A csehszlovák orientáció és a Jászi–Hodža tárgyalások

Míg az erdélyi románság körében már jóval az első világháború előtt megjelentek az elszakadási törekvések, amit a szomszédos „anyaország”, Románia inspirált, a felvidéki szlovákok körében más volt a helyzet. A szlovákságnak ehhez hasonló anyaországa nem volt, ám a vele szomszédos rokon nemzet, a szlováktól akkor sokkal fejlettebb szintet képviselő cseh nyelvi-kulturális hatást gyakorolt a felvidéki szlovákságra, főleg a Felvidék nyugati, a cseh-morva határhoz közelebb fekvő vármegyéiben. Az önálló csehszlovák állam koncepciója az első világháború alatt formálódott ki a *Tomáš Garrigue Masaryk*^[5] és *Edvard Beneš*^[6] vezette cseh emigráció körében, akik 1916-ban létrehozták a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot, majd sikeres propagandával meggyőzték az antanthatalmakat, hogy ismerjék el Csehszlovákia függetlenséghez való jogát, ami 1918 nyarán meg is történt. Beneš 1918. október 14-én Párizsban jelentette be az Ideiglenes Csehszlovák Kormány megalakítását, s a még nem létező állam kormányát sikerült napok alatt elismertetnie az antanthatalmakkal.^[7]

1918-ig a hazai szlovák politikuskok lojálisak voltak a magyar államhoz, néhány kivételtől eltekintve a magyar állam keretében gondolkodtak, s ezen belül határozták meg nemzeti céljaikat. Legfőbb vágyuk továbbra is a területi autonómia kivívása volt. Az etnikai határhoz igazított „Okolie” (kerület) tervét elődeik az 1861. évi szlovák memorandumban fogalmazták meg. Ebbe tartoztak az etnikai határtól északabbra fekvő szlovák többségű vármegyék, azaz Trencsén, Árva, Turóc, Liptó, Zólyom, Sáros és Szepes teljes területe, míg a délebbre fekvő Pozsony, Nyitra, Bars, Hont, Nógrád, Gömör, Torna, Abaúj és Zemplén vármegyéknek csak a szlovák–magyar nyelvhatártól északra fekvő, szlovák többségű része.^[8]

A szlovák nemzeti mozgalom főbb pontjai a Felvidék nyugati-északnyugati részén alakultak ki: ide sorolható az evangélikus Turócszentmárton és Liptószentmiklós (az előbbi a Szlovák Nemzeti Párt székhelye), a katolikus Rózsahegy, Zsolna, Trencsén és Nagyszombat, valamint a cseh határ menti Szokolca. Szokolcán, majd Rózsahegyben jelent meg a csehbarát *Hlas* („Hang”) című folyóirat, amelynek köre, a „hlasisták” már a háború előtt átvették Masaryk tanítását a csehszlovák nemzetéről. Vezetőjük: *Vavro Šrobár*^[9] későbbi csehszlovák politikus. Rózsahegyben alakult meg egy évvel a világháború kitörése előtt a katolikus irányultságú Szlovák Néppárt a katolikus pap, *Andrej Hlinka*^[10] vezetésével, aki nemzetiségi izgatás címén 1906-ban két év börtönt kapott. Ő fogalmazta meg először egy 1918. májusi titkos találkozón a Magyarországtól való elszakadás gondolatát: „Az ezeréves házasság a magyarokkal nem sikerült. El kell válnunk egymástól.”^[11]

A legsokoldalúbb szlovák politikus, a lapszerkesztő-újságíró *Milan Hodža*^[12] volt, aki *Ferenc Ferdinánd* föderatív reformterveken dolgozó Belvedere Köréhez tartozott, s Bécsben élt a háború alatt. Hodža Budapesten kiadott lapjában, a *Slovenský týždenník* (magyarul: „Szlovák Hetilap”) október 18-i számában jelent meg először a nyilvánosság előtt szlovák részről az önrendelkezési jog követelése: „Tudomásul vesszük, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia az önrendelkezés alapján kínálta fel a békét. Követeljük ezt a jogot nemzetünk számára is [...]. Többet nem kérünk, kevesebbet nem akarunk.”^[13]

Néhány héttel később, amikor 1918 novemberében Károlyi és Jászi megegyezést ajánlott a szlovák politikai elitnek, reális lehetőség nyílt a magyar államon belüli szlovák autonómia kialakítására, de ez már későn jött. Az ösöktől örökölt autonómia-igénynek a háború végére erős versenytársa lett a csehszlovák állam eszméje, s a szlovák vezetők is ebbe az irányba tájékozódtak. Sőt, az október 30-i turócszentmártoni deklarációban egyértelműen a csehszlovák orientáció mellett kötelezték el magukat. Úgy gondolták, hogy a győztes antant által támogatott csehszlovák államalapítási terv elfogadása lehet a legjobb taktika, amely a magyaroktól való különválással saját országot, saját államot teremtet. Bár Csehszlovákián belül szlovák területi autonómiára nem sok esély mutatkozott, mégis vonzó lehetőség volt, hogy a szlovák nemzet is államalkotó lehet, a csehszlovák alternatívát támogató politikusai az új államban vezető szerepet kaphatnak, s a viszonylag szűk szlovák értelmiségi, tisztviselő réteg jó állásokhoz juthat.

Az aradi kudarc után, november 29–30-án került sor a legjelentősebb magyar–szlovák tárgyalásra Jászi és Milan Hodža, a csehszlovák kormány megbízottja között, akit Prága elsősorban időnyereséi célzattal küldött a magyar fővárosba. Jászi a tárgyalások kezdetén előterjesztette a „*Tót Impérium*” tervét, amely széleskörű kulturális és közigazgatási autonómiát és kormányzati kondominiumot (közös szlovák–magyar fenntartású) helyezett kilátásba, s a Prágából irányított, Csehszlovákia tagolódó Szlovákia alternatívája lehetett volna. Az elképzelés szerint a turócszentmártoni székhelyű Szlovák Nemzeti Tanács igazgatása alá kerülne a szlovák többségű járások, köztük öt vármegye teljesen, mivel minden járásuk szlovák többségű volt. Hodža kilencpontos ellentervében a szlovák fenntartású nagyobb területre kívánta kiterjeszteni, és három, az etnikai határ közelében fekvő várost is igényelt, Selmecbányát, Pozsonyot, Kassát, ami Jászi tervében nem így szerepelt. Selmecbányán a lakosság közel fele volt szlovák, Pozsonyban és Kassán azonban alig haladta meg arányuk a tíz százalékot. Így az utóbbi két igény etnikai/nyelvi szempontokkal egyáltalán nem volt indokolható a szlovák lakosság alacsony arányszáma miatt. Hodža bejelentette a teljes hatalomátvételi igényét, beleértve a magyar fegyveres erők kivonását, s csak bizonyos gazdasági közösség fenntartását ismerte el. Célja az volt, hogy ügyesen taktikázva rávegye a magyar kormányt: a polgári közigazgatást és a rendfenntartást engedjék át a Szlovák Nemzeti Tanácsnak.^[14] Ezt azért is fontosnak tartotta, mert bár Csehszlovákia az antant által elismert hatalom volt, az új állam tartalma a Felvidéken még nyomokban sem létezett, és egyelőre a fegyveres erők is elégtelenné bizonyultak a tervek végrehajtására, továbbá a Szlovák Nemzeti Tanács befolyása csak a Csehországhoz közeli, északnyugati régióban érvényesült.

Dvortsák Győző

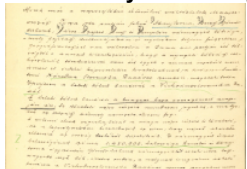
A csehszlovák alternatíva ellenzői és a „keleti tót kérdés”

1918 novemberében és december első felében a Felvidék keleti felében, főként a Szepességben, valamint Sáros, Zemplén, Abaúj-Torna, Gömör-Kishont vármegyékben sorra születtek a Magyarországhoz való lojalitást kifejező állásfoglalások, nyilatkozatok, s nemcsak a korábbi városi szervek, hanem az újonnan megalakuló nemzeti tanácsok részéről is. Különösen aktív volt a november 2-án Eperjesen megalakult *Východoslovenská rada* („Keleti Tót Tanács”) vezetője, *Dvortsák Győző*,^[15] szlovák nevén *Viktor Dvorčák*, aki a Turócszentmártonban működő Szlovák Nemzeti Tanáccsal szemben ellensúlyt képező politikai mozgalmat indított. Dvortsák korábban az eperjesi vármegyei levéltár levéltárosaként és a keleti szlovák sajtó, a *Naša Zastava* szerkesztőjeként tevékenykedett. A magyar orientáció híveként szervezte a „keleti tótok”^[16] mozgalmát, amiben több, hasonló nézetet valló helyi értelmiségi is támogatta. Kifejezték tiltakozásukat „a nyugati tótok illetéktelen gyámkodása ellen”, követelték „a keleti tót nép” önállóságát, s kimondták, hogy tanácsuk csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz.

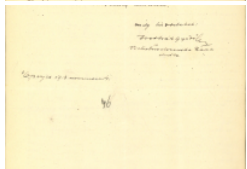
Dvortsák november 14-én Jászi Oszkárnak küldött levelében azt kérte a minisztertől, hogy „a keleti tótság érdekeinek hivatalos képviselőjéül” ismerje el a Keleti Tót Tanácsot. Kérését azzal indokolta, hogy a „Tisza jobb partján fekvő Abaúj-torna, Bereg, Gömör-Kishont, Sáros, Szepes, Ung és Zemplén vármegyék tótsága”, mely földrajzilag el van választva „a Duna bal partján élő tótságtól”, attól kultúrájában és nyelvében is különbözik, és önálló politikai irányzatot képvisel. „A nyugati tótság csehszlovák törekvéseivel nem ért egyet, annak vezetőit nem ismeri el érdekei képviselőire hivatottak; a turócszentmártoni Národná slovenská radával (magyarul: Szlovák Nemzeti Tanáccsal) szemben megalakította Eperjesen a keleti tótok tanácsát, a Východoslovenská radát.” Kiemelte, hogy az általa vezetett mozgalom integritáspárti, azaz „a magyar haza egységének talaján áll”, de követelte a szlovákság részére mindazokat a jogokat, amiket a magyar állam más nemzetiségeknek megadott. A wilsoni önrendelkezési elvet a maga népe számára is követelte, „de legerélyesebben tiltakozik az ellen, hogy népét akarata ellenére az ország testéből kiszakítsák.” Megjegyezte azt is, hogy a rutének (ruszinok) Ungváron székelő nemzeti tanácsa is hasonló elveket vall.

Dvortsák Jászinak írt levelében a mozgalom jelentőségét hangsúlyozta, és közölte, hogy Hont vármegye is bejelentette csatlakozását, „mert nem akar együtt haladni a nyugati tót testvéreinek képviselőivel”, s azt is hozzátette, hogy további felvidéki megyék csatlakozására számít: „reményünk van rá, hogy még néhány nyugati tót megye lakossága is bejelenti a velünk való együttműködést.” Ugyanakkor a „keleti tótok” területeként említett hat vármegye összlakosságának számát 1 450 000 főre tette, ami erős túlzásnak tekinthető (az 1910-es népszámlálási adatok szerint 1 198 945 fő volt e hat vármegye össznépessége). A levélíró szerint a mozgalomra azért van égető szükség, mert a *Národná slovenská rada* „Magyarország egész tót népének” a megkerdezése nélkül hozta döntését, s a népet „a csehszlovák államalakulat kereteibe akarja belekényszeríteni”.

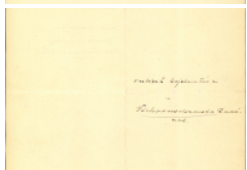
Dvortsák Győző levele, melyben a Keleti Tót Tanács elismerését kérte Jászi Oszkártól

[3]

[4]

[5]

[Tovább a galéria oldalára](#) [6]

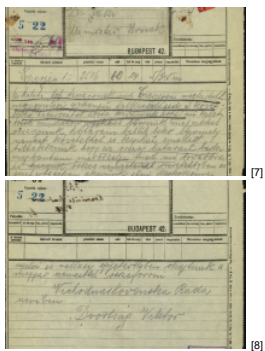
Eperjes, 1918. november 14.

Az irat jelzete: MNL OL K 40–1–1918–VII–234 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárcanélküli miniszter, Jelentések, javaslatok a szlovák nemzetiségi kérdés tárgyában – Eredeti, kézzel írt.

Jászi nem siette el a választ a sürgős jelzéssel ellátott aktára. Nyolc nap múlva, november 22-én jegyezte rá sorait az aktaborítóra, melyben az állt, hogy örömmel vette tudomásul a *Východoslovenská rada* megalakulását, egyben kérte, minden kívánságukat juttassák el hozzá, de a szervezet hivatalos elismerésére vonatkozó kérést válasz nélkül hagyta. Sajnálattal közölte még, hogy a *Východoslovenská rada* tervezett népgyűlésén nem lehet jelen. A miniszter egy később hozzá befutott másik iratból, Dvortsák november 18-i táviratából szerzett tudomást a november 24-ére szervezett eperjesi „tót gyűlésről”.

A Keleti Tót Tanács november 24-i eperjesi nagygyűléséről Dvortsák még aznap táviratban számolt be „Jászi miniszter úrnak”, közölve, hogy egyhangú határozatot hoztak a Magyarországhoz való tartozás és a magyar nemzettel való további együttélés szándékáról: „tiltako-zunk, hogy az ország határait bárki megbontani merészelje, mert mi továbbra is hazánk összes nemzetével szeretetben és egyetértésben akarunk élni. [...] Jelentjük, hogy faji, nyelvi és vallási egyetértésben óhajtunk a magyar nemzettel összeforni.” Megfogalmazták továbbá, hogy mindazokat a jogokat kéri, „amiket az ország határain belül lakó bármely nemzet követelhet és kaphat”.

Jelentés a Keleti Tót Tanács november 24-i eperjesi nagygyűlésén hozott határozatokról

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[9]

Eperjes, 1918. november 24.

Az irat jelzete: MNL OL K 40-1-1918-VII-351 – Eredeti, kézzel írt.

Dvortsákék a magyar államon belül követelték a kulturális autonómiát, valamint a „keleti szlovákok” nyelvi és nemzeti jogainak tiszteletben tartását. Határozataikat egy hét múlva, a Szepes vármegyei Iglón tartott nagygyűlésükön megerősítették. Jászai továbbra is feltűnően visszafogottan kezelte a Dvortsák-féle mozgalommal való kapcsolatot, ugyanis a magyar kormány a csehszlovák orientációt képviselő turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanácsot, illetve annak vezetőit ismerte el a szlovákság politikai képviselőjeként.

November 29-én Dvortsák újabb táviratot küldött Jászinak, melyben jelentette, hogy „tót gyűlést” tartott az Abaúj-Torna vármegyei Ránkfüreden.[17] A Kassától 25 km-re északkeleti irányban fekvő, szlovák többségű községben elfogadták a Keleti Tót Tanács eperjesi nagygyűlésén hozott határozatot. A távirat szerint „a tótság az autonómiát szívesen fogadta, a csehesítés ellen tiltakozott.” Dvortsák azt is megemlítette, hogy következő gyűlésüket december 1-én Iglón tartják. Kérte Jászit, hogy a gyűlésre küldjön a résztvevők számára vonzó programot: „ismét kérem, tessék programot nyújtani sürgőnyileg, melyben benne legyen a tót minisztérium megszervezése is.”

Dvortsák Győző távirati jelentése Jászai Oszkárnak a ránczfüredi gyűlésről

9

-----szám.

A magy[redacted] távirda-hivataltól.

Távirat.

Feladatott..... eperjes 1; -2332 75 29. -12/40- s ó.....n.....órákor.

Megérkezett..... budapest 1918- november ho 29- en 3/25; - s.....órákor.

-----tól.

= d = Jászi miniszter, bpest . =

jelentem, hogy abauj - tornavarmegye nyugtalanokodo totsagaval
 tegnapi napon gyuelest tartottam rankfuere den a totsag az
 autonomiat szivesen fogadta csehesites ellen tiltakozott
 - elfogadta a gyueles az eperjesi nagygyueles határozatot
 melyet nagy megtosagod ismer, juhaszszal tárgyaltam kerem
 ismet sziveskedjek kozponti propa ganda kueldoetteitoe l
 megkime lni ezt hauptmann foehadnaggyal is kozoe ltem :-
 iglon tartjuk 1. - en masik nagygyuelesuenket ismet kerem
 tessék programot nyujtani suer goenyileg, melyben benne
 legyen a tot ministerium megszervezese is totsagnak spontan
 megnyilvanuto kivansaga := dvorc sak gyoezoe .-+

 MÁJUS
 ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

9

Eperjes, 1918. november 29.

Az irat jelzete: MNL OL K 40-1-1918-VII-234-481 - Eredeti, gépelt.

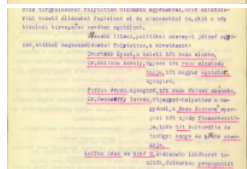
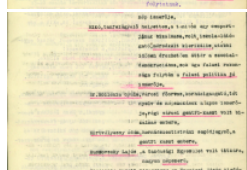
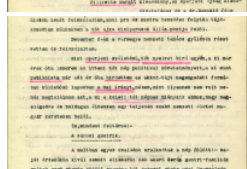
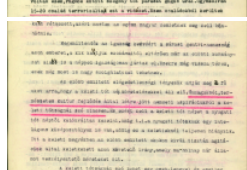
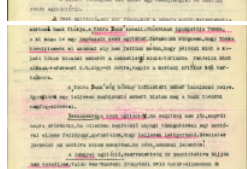
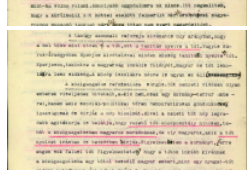
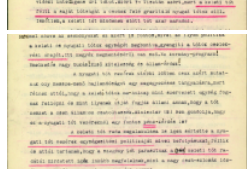
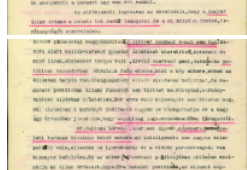
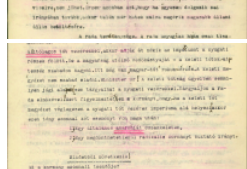
Jászi válaszában ismét elhárította a gyűlésen való részvételt egyéb teendőkre hivatkozva. Azt írta, hogy a „keleti tótsággal” már közölte a programját, „ami egyúttal a népkormány programja is: testvéri egyetértés hazánk összes népei között, a tót nyelv és kultúra szabad művelése, teljes vallási szabadság és tót nyelvű önkormányzat.” A tót minisztériumra vonatkozó kérés elől kitért válaszában. Viszont, hogy „más vonalon” is tájékozódjon „a keleti tót megyék lakosságának kívánalmairól”, illetve Dvortsák mozgalmának befolyásáról, néhány nappal korábban információgyűjtéssel bízta meg az eperjesi születésű, szlovákul jól beszélő Hauptmann Ervin főhadnagyot. Hauptmann helyszíni tapasztalatairól december 2-án részletes jelentést küldött a minisztériumba „A keleti tót kérdés és annak egy lehetséges megoldása” címmel.

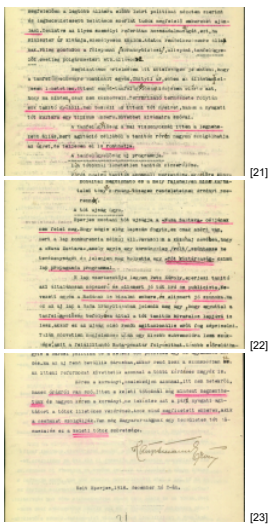
Hauptmann november 27-től december 2-ig tartózkodott Eperjesen és a környékén, ahol megbeszéléseket folytatott a „keleti tótok” mozgalmának vezetőivel. Tárgyal Dvortsákkal és társaival, többek közt a „keleti tót rada” elnökségi tagjával, Dr. Bulissa Károly ügyvéddel, továbbá Dr. Dessewffy István megyei főjegyző-helyettesel, az Eperjesen megjelenő Naša Zastava című szlovák lap főszerkesztőjével (tőle írásos anyagot is kapott, lásd alább), valamint Magyar Józseffel, Eperjes alpolgármesterével, a „tót nyelv és tanügy” elismert szakemberével, valamint más helyi notabilitásokkal. Szóba elegendett hétköznapi polgárokkal, iparosokkal, kereskedőkkel, tanítókkal, vasúti alkalmazottakkal és parasztokkal, „úgy magyar, mint tót nyelven”.

A jelentés megemlítette a Sáros megyei lakosság elégedetlenségének két tényezőjét, azt, hogy az elmúlt időszakban 15–20 dzsentri família osztotta fel egymás között a pozíciókat, közülük kerültek ki a főispánok, köztisztviselők, szolgabírák, jegyzők, s szinte „minden más ember elől elzárták az érvényesülés lehetőségeit.” Az elégedetlenség másik oka az volt, hogy a szolgabírák és a jegyzők korruptak voltak, hatalmukkal visszaéltek a háború alatt, ezért az élelmiszer (cukor, liszt) és a petróleum nem jutott el a falvakba. Hauptmann megemlítette, hogy a sárosi dzsentri tisztviselőknek van egy másik csoportja is, azok, akik „a néppel igazságosan jártak el”, ám nagy baj, hogy a létező sérelmeket most fel tudja használni a magyarellenes propaganda.

A Hauptmann-féle jelentés rávilágított ugyanakkor arra, hogy a csehszlovák irányzatot elutasító, magyarbarát Dvortsák-féle mozgalomnak volt társadalmi és érzelmi alapja. Felhívta a figyelmet a keleti és a nyugati vármegyék szlovák társadalmá között meglévő fontos különbségre, ami indokolta – a szlovák nyelven belül meglévő különbségeken túl –, hogy a „keleti tótokat” a nyugatiaktól eltérő csoportnak tekintsék: „Amíg ti. a nyugati tótoknak egy intelligens középosztályuk is van, addig ez a keletieknél teljesen hiányzik.” A megfogalmazás ugyan leegyszerűsítő, de az igaz lehetett, hogy a szlováksághoz tartozó középréteg a keleti megyékben gyengébb volt, ami befolyásolhatta mentalitásukat, és szerepet játszhatott abban, amire Hauptmann is utalt, hogy ti. a „keleti tótoknál” nem alakultak ki erős „nemzeti aspirációk”.^[18] Ugyanakkor a jelentés figyelmeztetett, hogy a keleti megyékben is megjelent a „cseh agitáció”, amely – ha nem lépnek fel ellene – „napról-napra erősödik”, és veszélyezteti a magyar állam területi integritását. Az agitátorokat Hauptmann információi szerint a turócszentmártoni Tátra Bankon keresztül pénzelik, és a bank eperjesi fiókja „néhány lefizetett ember találkozó helye”.

Hauptmann Ervin főhadnagy jelentése a keleti tót kérdésről

- [11]
- [12]
- [13]
- [14]
- [15]
- [16]
- [17]
- [18]
- [19]
- [20]

Tovább a galéria oldalára [24]

Eperjes, 1918. december 2.

Az irat jelzete: MNL OL K 40-1-1918-VII-634 – Eredeti, gépelt.

Hasonló jelenségekről számolt be a Hauptmann-jelentéshez csatolt rövidebb, kiegészítő feljegyzés, amit Dessewffy István, a Sáros vármegyei propaganda-bizottság elnöke készített Hauptmann kérésére. Dessewffy kezdeményezője és főszerkesztője volt az Eperjesen 1907-től *Naša Zastava* címmel megjelenő „keleti tót” nyelvű lapnak, aminek Dvortsák Győző főmunkatársa volt. Jelentése szerint Sáros vármegyében a csehekkel szemben a lakosság egy része inkább közönyös, vagy éppen „ellenesleges indulatú”, de „mióta az antant kifejezetten a csehek pártjára állott”, és „cseh agitátorok járták be a vármegyét”, a néphangulatban megfigyelhető a változás: egyes községekben megjelent a „cseh szimpátia”, bár ennek „mély gyökere nincs”, máshol meg „tót országot akarnak” csehek nélkül. A Keleti Tót Tanács „ellenagitációja” Dessewffy szerint sok helyen sikerrel járt a szlovákok körében [19]

A Hartmann-féle jelentés kiemelte, hogy a „keleti tót” nép „mindenekelőtt tót akar maradni, vagyis nem cseh, de nem is magyar. Ez az alapelv!” Saját nyelvüket, kultúrájukat óvni szeretnék, s jellemző a nép körében is a „csehesítéstől” való félelem. Ez a keleti tót mozgalom egyik érzelmi alapja: „a keleti tót félti a saját tótságát a cseh felé gravitáló nyugati tótok elől.” A Keleti Tót Rada megalakulása egyértelműen sértette a „nyugati tót vezérek” politikáját, „mert befolyásukat féltik, és attól tartanak – Hartmann szerint nem alap nélkül –, hogy a szegény tót parasztnak a keleti tót radától hirdetett ígék inkább megfelelnek, mint a nagy cseh-szlovák ideák”. Fő követelésésként – meglátása szerint – széleskörű autonómiát kívántak, amely nagyfokú nemzeti önállóságot biztosít, a szlovák többségű településeken szlovák nyelvű oktatással és szlovák nyelvű feliratokkal. Hartmann egy olyan megoldást vázolt, ami szerint a magyarokkal közös marhadat a külügy, a hadügy, a pénzügy, valamint a vasút és a posta, de a jelentés nem tért ki arra, hogy ez a – Dvortsák irataiban is megjelenő – vázlatos program mennyire volt ismert a lakosság szélesebb köreiben.

Hauptmann kritikával illette a magyar kormány politikáját, amely „a keleti tótságot a nyugati tótok vezérei alá helyezi”. Mindezt a magyar államérdekkel ellentétes, elhibázott politikának tartotta, mivel a nyugati tótok „a csehek felé gravitálnak”, „a cseheket szolgálják”, szerinte a magyar kormánynak „valószínűleg nem is fog sikerülni a nyugati tót megyék megmentése”. Jelentésében meg is szólította Jászit: „Miniszter úr! higgye el nekem azt, hogy a nyugati tót vezérek minden magyar-hű ígérete csak üres frázis, politikai blöff”, csak színlelik a megegyezést, „hogy aztán szabadon dolgozhassanak azon irányban, amelynek célja egy nagy csehszlovák egyesülés Magyarország teljes kizárásával.”

A „tót kérdés” rendezésére Hauptmann a következőket javasolta: a kormány a „keleti tótok” mozgalmát támogassa politikailag és pénzügyileg is. A végleges megoldást nyitva kellene hagyni a béketárgyalásokig, de ha gazdasági vagy egyéb okok a „nyugati tót vezérekkel” való mielőbbi megegyezést indokolják, „akkor adják át nekik az impériumot a nyugati részek felett”. Ellenben súlyos hiba, ha a megegyezés „a keleti megyéket véglegesen a nyugati tót vezérek impériuma alá helyezi”. Hauptmann nyomtatékosan figyelmeztette Jászit: „A keleti megyéket nem szabad eladni”. Helyette azt ajánlotta, hogy a „keleti tót radával karöltve” lépjen fel a magyar kormány, szervezze át a keleti megyék közigazgatását, szükségesnek tartotta „a közigazgatás vezető állásaiba azonnal új embereket helyezni”, akik bírják a tót nép bizalmát és a tót nyelvet, valamint jó szervezők. Úgy vélte, ha gyorsan cselekszik a kormány, a Keleti Tót Radával szövetségbe „nemcsak hogy Sáros és a környékbeli megyéket megmenti Magyarország számára, hanem elérheti még azt is, hogy egyes nyugati tót megyék a napról napra népszerűbb keleti állásponthez csatlakozzanak.”

A fenti jelentés születésével közel egyidőben került sor a Zemplén megye északi részén fekvő vegyes népszerűségű (magyar–szlovák–német lakta) Homonna impériumváltás elleni tiltakozó gyűlésére. A homonnai nemzeti tanács az 1918. december 1-jei gyűlésén hozott egyhangú határozatában fejezte ki tiltakozását a magyar államtól való elszakítás és a csehszlovák államhoz való csatlolás ellen: „tiltako-zunk az ellen, hogy bennünket a cseh szlovák [!] államhoz való csatlolás céljából hazánktól elszakítsanak, tiltako-zunk az ellen, hogy bennünket a nyugati szlovákok és csehek martalékául dobjanak”. A homonnai nemzeti tanács gyűléséről a Jászi-féle minisztériumba küldött távirat rámutat arra, hogy a Jászi-féle Tót Impérium-tervezet olyan településen is megdöbbenést, sőt tiltakozást válthatott ki, ahol a magyarok etnikai kisebbséget alkottak. Homonna egyike volt azon felvidéki településeknek, ahol a századvég asszimilációs folyamatainak következtében fordult meg a szlovák–magyar arány, miközben jelentősebb számú német nemzetiség is lakta a települést. 1880-ban még a lakosság közel fele szlovák ajkúnak vallotta magát (48%), a német nyelvű lakosság aránya az 1/3-hoz közelített (31%), míg a magyarok aránya még az 1/5-öt sem érte el (16,4%). Két évtized alatt, 1900-ra a magyarok száma 611-ről 1451 főre nőtt és meghaladta a szlovákokét, akiknek a száma 1880-ról 1334 főre csökkent. A magukat szlovák anyanyelvűnek vallók több száz fős csökkenése részben adódhat a szlovákok körében nagyobb mértékben jelentkező kivándorlási hajlamból, ám a magukat magyar anyanyelvűnek vallók ilyen mértékű növekedése egyértelműen utal az elmagyarosodás erős tendenciájára. Az 1910-es népszámlálás idejére tovább nőtt a magyarok (magyaajkúak) száma, míg a szlovákoké inkább stagnált (1724, illetve 1389), ugyanekkor 952 német anyanyelvűt számoltak a községben. A nyelvi-etnikai arányok 1910-ben is vegyes népszerűséget tükröznek, de megváltozott a három etnikai közösség sorrendje: magyar 38%, szlovák 30%, német 21%. Sok lehetett az olyan kettős identitású család, amelynek magyar és szlovák kötődése is volt, illetve a többé-kevésbé elmagyarosodott szlovák, valamint magyarul tudó szlovák, akik a magyar államkeretben kívántak élni, s nemhogy Csehszlovákia, még a tervezett „Tót Impérium” sem volt vonzó számukra.

Mint az iratból kiderül, Homonna nemzeti tanácsa határozottan elutasította az etnikai határvonalhoz igazodó Jászi–Hodža-féle rendezést, és táviratban fejezte ki a helyi lakosság hűségét és ragaszkodását a magyar állameszméhez. Határozottan szembe helyezkedett a nyugati szlovákok csehbarát irányzatával, amitől nemcsak politikai álláspontjukat különböztették meg, hanem az eltérő kulturális sajátosságokra is utaltak, s ez a Dvortsák-féle „keleti tót” mozgalom hatására vall. A nemzetiségek jogait, önkormányzatát biztosító új magyar államot a fejlődés megfelelő keretében tekintették. Mint táviratukban írták: „mi népünk boldogulását és a nyugati szlovákoktól eltérő sajátos kultúránk további fejlesztését a magyar államkeretben, önkormányzat útján, magyar testvéreinkkel egyetértésben élve kívánjuk biztosítani.”

A homonnai nemzeti tanács tiltakozása az elcsatlolás ellen

2

szám: **66**
Vezeték száma: 111

TÁVIRAT.

Jászi nemzeti segély
miniszter bp

Felvette: [handwritten]

Továbbította:

hivatali	hó és nap	óra, perc	napszaka	vezeték	hó és nap	óra, perc	napszaka
<u>11</u>	<u>11/2</u>	<u>7:40</u>	<u>o</u>				

A távirat osztálya	felvevő hivatal	pénztári szám	szó	hó és nap	óra	perc	napszaka	Hivatalos megjegyzések
		<u>80</u>						

s homonna 40 78 2 3 20=

a homonnai nemzeti tanácsnak december hó elsején tartott egyuelesen hozott egyhangu határozat alapján tiltakozunk az ellen hogy benuenket a cseh szlovak államhoz valo csatolas celjabol magyar hazanktol elszakitsanak tiltakozunk az ellen hogy benuenket a nyugati szlovakok es csehek martalekaul dobjanak a mi nepuenk boldogulasat es a nyugati szlovakoktol eiteroe sajatsagos kulturank tovabbi fejlesztetet a magyar állam keretben onkormanyzat utjan magyar testvereinkkel egyetertesen elve kivanjuk biztosítani kerjuek a homonnai iskolaban a magyar tanitást meghagyni homonnai nemzeti tanacs

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

Kérszerítendő távirat

Homonna, 1918. december 1.

Az irat jelzete: MNL OL K 40-1-1918-VII-580 – Eredeti, gépelt.

Jászi Tót Impérium-tervezete ellen számos, a homonnaihoz hasonló tiltakozás érkezett a szlovák többségű megyék és járáások vegyes lakosságú városaiából, főként a Felvidék keleti feléből: szepességi városokból, Sáros vármegyéből, Zemplénből és Gömör megyéből. A Jászi-féle minisztériumban őrzött iratok tanúsága szerint Dvortsák mozgalma, felhívása a Felvidék keleti részén számos települést, nemzeti tanácsot csatlakozásra készített, és korántsem volt szűk körű, elszigetelt jelenség.[20]

A kérdés hatalmi megoldása – örendelkezés nélkül?

Utólag felvetődik a kérdés, vajon mennyi politikai haszna lett volna, ha Dvortsák mozgalma megkapja a várt támogatást, diplomáciai elismerést a kormánytól? Vajon mi lett volna, ha a magyar kormány nem hátrál meg a cseh követelések előtt, nem őríti ki katonailag a magyarlakta területeket, illetve azokat a keleti vármegyéket, ahonnan egyértelmű jelzéseket kapott a helyi lakosságtól – hogy a magyar államkeretben kívánnak élni továbbra is?!

A prágai kormány is tartott attól, hogy kiderül, a csehszlovák irányzatnak nincs kellő befolyása a szlovák nép széles köreiben, főleg a keleti vidékeken, és a magyar kormány autonómia-javaslatát hatással lehet rájuk. Miután Prága jelentős katonai erővel nem rendelkezett 1918 novemberében és december elején (1918. november elején pár száz fős csapatok törtek be a nyugati területekre, majd november végén, december elején néhány ezer fős, maximum 7-8 ezres volt a felvidéki csehszlovák haderő), egyértelműen Beneš párizsi kapcsolataitól várták a megoldást. Beneš párizsi lobbizása végül sikerrel járt.[21] Ennek híre azonban némileg késleltette, december elején ért el Budapestre. A magyar fővárosba küldött *Fernand Vix* alezredes, az antant budapesti katonai misszióvezetője december 3-i levelében közölte Károlyival a Párizsból kapott utasításokat, mely szerint az antant-szövetséges csehszlovák államnak jogában áll elfoglalni a „szlovák területeket”, s felhívta a magyar kormányt, hogy „*haladéktalanul vonja vissza csapatait*”. Vix levele egy csapásra új helyzetet teremtett. A magyar kormány, bár az utasítást a belgrádi katonai konvencióval és a nemzetközi joggal ellentétesnek tekintette, a követelések teljesítése mellett döntött. Károlyi – megérezve kormánya nemzetközi elszigeteltségét és eszékötletességét – meghajolt az antant döntése előtt, s ezt kérte az ország lakosságától is. Másnap felhívást intézett a magyar néphez: „*Magyarok! A Népköztársaság kormánya arra kér benneteket, hogy hajoljatok meg e kényszerűség előtt, ne nyújtsatok sem alkalmat, sem ürügyet arra, hogy összeütközésre vagy éppen vérontásra kerüljön sor. Ne feledjétek, hogy minden ilyesféle eset rontaná helyzetünket a nemcsakára összeülő nemzetközi békekonferencián.*” [22] Károlyi még mindig kapaszkodott abba a reményébe, hogy méltányos béke köthető, s a béketárgyalásokon érvényesülni fognak azok a magasztos eszmék, amelyeket az antant a háború alatt hirdetett: a népek örendelkezési joga, illetve a vitás kérdések tárgyalásos úton vagy népszavazással való eldöntése. Az a hír, hogy a Károlyi-kormány kivonja csapatait a Bartha-Hodža megállapodásban megjelölt demarkációs vonaltól délre eső területekről, változtatásra sarkallta Dvortsákot és társait, akik addig sem kaptak politika támogatást a kormánytól. Kassára helyezték át a Keleti Tót Tanács székhelyét, majd december 11-én kikiáltották a Keletiszlovák Népköztársaságot. A kérész életű állam „deklarált fennállása” Kassa 1918. december 29-i megszállásáig tartott, ám ez alatt a rövid idő alatt államszervezet nyilván nem épülhetett ki.[23]

A felvidéki területek sorsáról tehát a hatalmi erőviszonyok döntöttek, legkevésbé sem az ott élők akarata. Ahogy a csehszlovák vezetők, úgy később az antant „békecsinálói” számára sem jelentett sokat a Felvidék lakosságának véleménye, a népszavazást pedig a csehek eleve elfogadhatatlannak tartották. Az iratok tanúsága szerint joggal tartottak attól, hogy egy esetleges népszavazáson nemcsak a magyarok és a németek, sőt ruszinok, de a szlovák népesség egy része is Magyarország mellett voksolna.[24] Valószínűsíthető, hogy az igényelt területek katonai megszállása a békekonferencia előtt nemcsak azért volt fontos a csehszlovák vezetőknek, hogy már birtokában legyenek a területnek, amiről döntés fog születni (esetleges vitákkal), hanem azért is, hogy elhallgattassák az ott élők körében megfogalmazódó ellenvéleményeket, elfojtsák az esetleges ellenkezést, elvágják a magyar állammal meglévő kapcsolataikat, – és ezzel elszigeteljék az ott élőket, csökkentve az ellenérzések, ellenvélemények nyilvánosságra hozatalának lehetőségét.

[1] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), Polgári kori kormányhatósági levéltárak – K szekció (a továbbiakban: MNL OL K), Miniszterelnökségi Levéltár, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (a továbbiakban: MNL OL K 27) K 27, 1918. november 1.

[2] ORMOS MÁRIA: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Harmadik, átdolgozott kiadás. Kossuth Kiadó, Bp., 2020, 64.

[3] Károlyi és Wilson. *Pesti Hírlap*, 1918. szeptember 8.

[4] FEDINEC CSILLA–VEHES MIKOLA (szerk.): *Kárpátalja, 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Bp., 2009, 23–24.

[5] Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937: cseh filozófus, szociológus, politikus, prágai egyetemi tanár, aki az akkori magyar határ közelében, Hodonínban született. Az első világháború alatt a cseh emigráció vezetője, majd Csehszlovákia egyik megalapítója és első elnöke.

[6] Edvard Beneš (1884–1948): Masaryk tanítványa, az első világháború alatt cseh titkos ellenállási mozgalmat szervezett *Maffia* néven, majd emigrált, s a Cseh Nemzeti Tanács főtitkára lett. A háború után megalakuló Csehszlovákia első külügyminisztere lett, majd Masarykot követve, második köztársasági elnöke. Nevéhez fűződnek a magyar és a német kisebbséget diszkrimináló, 1945-ben életbe léptetett ún. Beneš-dekrétumok.

[7] KECSKÉS D. GUSZTÁV: Paradigmaváltás Párizsban. Franciaország Kelet-Közép-Európa politikájának átalakulása az első világháború idején. In: NÉMETH ISTVÁN (szerk.): *Az első világháború, 1914–1918. Tanulmányok és dokumentumok*. L'Harmattan, Bp., 2014, 187–207.

[8] SZARKA LÁSZLÓ: *A szlovákok története*. Bereményi Könyvkiadó, Bp., 1993, 116–118.

[9] Vavro Šrobár (1867–1950): szlovák orvos, lapszerkesztő, politikus. A századfordulón a fiatal értelmiség liberális nemzedékéhez tartozó, csehbarát harszisták vezetője, aki átvette Masaryk tanítását az egységes csehszlovák nemzetéről. Lapja, a *Hlas* (Hang) című folyóirat, mely a századfordulón Szokolán, majd Rózsahegyben jelent meg. 1906 végén a rózsahegybi bíróságon magyarellenes agitáció miatt, és eltöltött papi hivatása gyakorlásától. A szülőfalujában történt 1907-es csemovai tragédia után X. Piusz pápa közbenjárására kegyelmet kapott, és kiengedték a börtönből. 1918-ban tagja lett a csehszlovák elkötelezettségű Szlovák Nemzeti Tanácsnak. Az egységes csehszlovák nemzet eszméjét azonban nem fogadta el, és a Csehszlovákián belüli autonóm Szlovákia híveként megalapította az új Szlovák Néppártot. Már 1919 nyarán elutazott Párizsba, ám a versailles-i konferencián sikertelenül követelte a szlovák autonómiát. A pártja nevét 1925 után „Hlinka Szlovák Néppártjára” változtatták, melynek haláláig elnöke, fő ideológusa és parlamenti képviselője, frakcióvezetője volt. Halála után a csehszlovák parlamentben Jozef Tiso vette át a helyét.

[10] Andrej Hlinka (1864–1938): római katolikus szlovák pap, a századelőn a szlovák nemzeti mozgalom egyik legfontosabb vezetője. A Zichy-féle Katolikus Néppártban kezdett politizálni, majd amikor a párt erősítette a magyar nemzeti arculatát, Hlinka kilépett és a Szlovák Néppárt (*Slovenská ľudová strana*) egyik alapítója és kulcsfigurája lett. Főszerkesztője volt 1897-ben a „Népi Hírek” (*Ľudové Noviny*) című újságnak, és 1906-ban megalapította a „Népi Bank”-ot (*Ľudová banka*). 1906-ban két éves börtönbüntetésre ítélték magyarellenes agitáció miatt, és eltöltött papi hivatása gyakorlásától. A szülőfalujában történt 1907-es csemovai tragédia után X. Piusz pápa közbenjárására kegyelmet kapott, és kiengedték a börtönből. 1918-ban tagja lett a csehszlovák elkötelezettségű Szlovák Nemzeti Tanácsnak. Az egységes csehszlovák nemzet eszméjét azonban nem fogadta el, és a Csehszlovákián belüli autonóm Szlovákia híveként megalapította az új Szlovák Néppártot. Már 1919 nyarán elutazott Párizsba, ám a versailles-i konferencián sikertelenül követelte a szlovák autonómiát. A pártja nevét 1925 után „Hlinka Szlovák Néppártjára” változtatták, melynek haláláig elnöke, fő ideológusa és parlamenti képviselője, frakcióvezetője volt. Halála után a csehszlovák parlamentben Jozef Tiso vette át a helyét.

[11] Elhangzott a Szlovák Nemzeti Párt vezetőinek 1918. május 24-i titkos tanácskozásán, ahol Hlinka és mások javaslatára a „cseh-szlovák” orientáció támogatása mellett döntöttek. Ahogy Hlinka fogalmazott: „*Ne kerüljessük a kérdést, mondjuk ki nyíltan, hogy a cseh-szlovák orientáció mellett vagyunk.*” DUŠAN KOVÁČ: *Szlovákia története*. Kalligram, Pozsony, 2001, 166–167.

[12] Milan Hodža (1878–1944): újságíró, politikus, csehszlovák miniszterelnök 1935–1938 között, előtte több csehszlovák kormány minisztere. Budapesten szerzett jogi diplomát, majd Bécsben a filozófia doktorává avatták. Ezt követően újságíróként és szerkesztőként dolgozott, 1900-tól a Slovenský denník c. napilapot írta, szerkesztette és adta ki, majd 1903–1914 között a Slovenský týždenník nevű hetilapot. 1905 és 1910 között magyar országgyűlési képviselő, a nemzetiségi képviselők klubjának tagja. 1906 és 1914 között a Szlovák Nemzeti Párt alelnöke, Ferenc Ferdinánd trónörökösnek a magyarok ellenében a nemzetiségekre építő politikáját támogató, föderalista reformtervet kidolgozó ún. Belvedere Kör tagja. 1918 októberében már a csehszlovák irányzat híve, ő dolgoztatta át a turóczentmártoni deklarációt már elfogadása után a csehszlovák irányzat igényeinek megfelelően. 1919-től több csehszlovák kormány tagja, egyesítésügyi (1919–1920), földművelésügyi (1922–1925), oktatásügyi (1926–1929), majd ismét földművelésügyi (1932–1934) miniszter volt. 1935–1938 között Csehszlovákia miniszterelnöke. 1938-tól Franciaországban, 1941-től az Egyesült Államokban élt, és élénk tevékenységet fejtett ki a világháború befejezését követően létrehozandó közép-európai konföderáció érdekében.

[13] SZARKA LÁSZLÓ: *Szlovák nemzeti fejlődés – magyar nemzetiségi politika 1867–1918*. Kalligram, Pozsony, 1999, 208.

[14] POPÉLY GYULA: *Felvidék 1914–1920*. Magyar Napló, Bp., 2010, 196–204.

[15] Dvortsák Győző (1878–1943): szlovák származású író, költő, lapszerkesztő, politikus, Sáros megyei főlevéltáros, szlovákul a neve Viktor Dvorčák. Neve a forrásokban többféleképpen előfordul, gyakran említik Dvorcsák Győzőként, de Dvortsák Viktorként, sőt Dvortsák Győzőként is szerepel. Középiskoláit Bártfán, Eperjesen és Kassán végezte, majd filozófiát tanult a budapesti egyetemen és a párizsi Sorbonne-on, majd Sáros megye eperjesi főlevéltárosa lett. 1910 és 1917 között az *Eperjesi Lapok*, 1917–18 folyamán az *Eperjesi Újság* szerkesztője, 1907-től a *Naša Zastava* c. újság segédszerkesztője, majd főszerkesztője. Több történelmi könyve is megjelent. Számos verset írt szlovák nyelven (keletiszlovák nyelvjárásban). A kezdetektől magyarbarát politikát folytatott. Eperjesen 1918. november 2-án megalakította a Keleti Tót Tanácsot. Miután kiderült, hogy Eperjest az 1918. december 6-án kijelölt demarkációs vonal értelmében csehszlovák csapatok szállják meg, Kassára tette át a székhelyet, és híveivel 1918. december 11-én kikiáltották a csehszlovák irányzatot elutasító, Magyarországgal együttműködni kívánó Szlovák Népköztársaságot. Amikor december 29-én Kassát is elfoglalták a csehszlovák csapatok, Dvortsák elmenekült, de a csehszlovák hatóságok távollétében elfélték. Ezután Dvortsák évtizedeken keresztül Magyarországon és külföldön fejtett ki propagandát Csehszlovákia ellen és egy Magyarországon belüli szlovák autonóm állam létrehozása érdekében. 1920-ban magyar országgyűlési képviselőként felszólalt a trianoni békeszerződés ellen, s annak ratifikációját sem szavazta meg. 1943-ban Budapesten halt meg.

[16] A keleti szlovákok (szlovjakok) kérdéséhez lásd ÁBRAHÁM BARNA: Szlovákok és szlovjakok: A nemzet határai. *Limes*, 2003. 3. sz. Dvortsák „keleti tót” mozgalmahoz és a december 11-én kikiáltott „Keleti Tót Köztársasághoz lásd Janek István: A Szlovák Népköztársaság születése és bukása 1918-ban. http://www.rubicon.hu/magyaroldalak/a_szlovak_nepkoztarsasag_szuletese_es_bukasa_1918_ban [26]

[17] A népszámlálási adatok szerint a községben 1880–1910 között a magát szlovák nyelvűnek való népesség aránya 77,4%-ról 52,5%-ra csökkent, a magyar anyanyelvűeké 15,8%-ról 45%-ra nőtt, tehát a magyarosodási tendencia ellenére még a szlovák anyanyelvűek voltak 1910-ben is többségben.

[18] Azt is hozzá kell tenni, hogy Sáros vármegyében és környékén népes dzsentri réteg élt, aminek nagy befolyása volt a társadalomra, a közvéleményre. A magasabb pozíciókba kerülő szlovák családok beépültek a régió „úri társadalmába”, s az itteni birtokosok, polgárok zöme kétnyelvű volt. Vö. ÁBRAHÁM: i. m. 58.

[19] MNL OL K 40 –VII–634–636. Desseswffy István jelentése.

[20] Számos idevágó tiltakozó nyilatkozat megjelent a korabeli lapokban, és több eredeti dokumentuma megtalálható a Jászi-féle nemzetiségi minisztérium iratai között a már említett „MNL OL K 40” jelzetű iratanyagban. Néhány dokumentumot ezek közül az *Archivnet* korábbi cikke is közölt. Lásd pl. Varranó, Jolsva, Csetnek és a Szepesi Tót Nemzeti Tanács tiltakozását: Völgyesi Zoltán: Impériumváltás elleni tiltakozások a Felvidéken (II. rész). <https://archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-ii-resz> [27]

[21] ADÁM MAGDA–ORMOS MÁRIA (szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1918–1919*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1999.

[22] LITVÁN GYÖRGY (szerk.): *Károlyi Mihály levelezése 1905–1920*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1978, 305–306.

[23] Dvortsáké Keletiszlovák Köztársasághoz lásd Janek István említett cikkén kívül (A *Szlovák Népköztársaság születése és bukása 1918-ban*) Sztancs Gábor írását: SZTANCS GÁBOR: *Kassa helyzete és sorsa 1918 őszén*. In: Hajdú Anikó (szerk.): *Multietnikus világok Közép-Európában 1867–1944*. Téka, 2016, 113–115.

[24] Hasonló véleményt képvisel Peter Švorc szlovák történész, aki szerint a Felvidék lakosságának jelentős része nem támogatta, sőt inkább ellenszenvvel fogadta szülőföldjének Csehszlovákiához való csatolását, s közéjük számítja a lakosság mintegy 40%-át kitevő magyarok, németek és a zsidók mellett a szlovákok és a ruszinok egy részét is. Peter Švorc: Szlovenszko betagošana az új államba és Csehszlovákia létrejötte. (Fordította: Ábrahám Barna). *Magyar Napló*, 2009. 9. sz. 62–63.

Címkék:

[nemzetiségi kérdés](#) [28]

[Trianon](#) [29]

[Csehszlovákia](#) [30]

Kiadás: 20. évfolyam (2020) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/akik-nem-akartak-csehszlovakiat-a-keleti-tot-kerdes-a-jaszi-fele-nemzetisegi-miniszteriumnak-kuldott>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/akik-nem-akartak-csehszlovakiat-a-keleti-tot-kerdes-a-jaszi-fele-nemzetisegi-miniszteriumnak-kuldott>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/karolyi.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dvortsak-gyozo-levele-melyben-a-keleti-tot-tanacs-elismereset-kerde-jaszi-oszkartol/humnlolk00401918vii023403.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dvortsak-gyozo-levele-melyben-a-keleti-tot-tanacs-elismereset-kerde-jaszi-oszkartol/humnlolk00401918vii023404.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dvortsak-gyozo-levele-melyben-a-keleti-tot-tanacs-elismereset-kerde-jaszi-oszkartol/humnlolk00401918vii023405.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/dvortsak-gyozo-levele-melyben-a-keleti-tot-tanacs-elismereset-kerde-jaszi-oszkartol>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/jelentes-a-keleti-tot-tanacs-november-24-i-eperjesi-nagygyulesen-hozott-hatarozatokrol/humnlolk00401918vii03511.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/jelentes-a-keleti-tot-tanacs-november-24-i-eperjesi-nagygyulesen-hozott-hatarozatokrol/humnlolk00401918vii03512.jpg>

[9] <https://www.archivnet.hu/jelentes-a-keleti-tot-tanacs-november-24-i-eperjesi-nagygyulesen-hozott-hatarozatokrol>

[10] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0040_1918_vii_0234_0481.jpg

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063411.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063412.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063413.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063414.jpg>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063415.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063416.jpg>

[17] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063417.jpg>

[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentes-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063418.jpg>

- [19] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063419.jpg>
- [20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063420.jpg>
- [21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063421.jpg>
- [22] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063422.jpg>
- [23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol/humnlolk00401918vii063423.jpg>
- [24] <https://www.archivnet.hu/hauptmann-erwin-fohadnagy-jelentese-a-keleti-tot-kerdesrol>
- [25] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0040_1918_vii_0580_1.jpg
- [26] <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalok/a-szlovak-nepkoztarsasag-szuletese-es-bukasa-1918-ban>
- [27] <https://www.archivnet.hu/imperiumvaltas-elleni-tiltakozasok-a-felvideken-1918-vegen-ii-resz>
- [28] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nemzetisegi-kerdes>
- [29] <https://www.archivnet.hu/cimkek/trianon>
- [30] <https://www.archivnet.hu/cimkek/csehszlovakia>